

**Навчальна програма курсу за вибором учнів
«Моя громадянська свідомість. Запобігання корупції»
для учнів 9-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (17 годин)**

Пояснювальна записка

Загальна характеристика курсу

Актуальність курсу за вибором учнів «Моя громадянська свідомість. Запобігання корупції» викликана тим, що проблема корупції виступає перепорою економічному розвитку української держави та чинником політичної нестабільності українського суспільства. В умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи корупція стає загрозою національній безпеці України, впливає на ефективність системи державного управління, функціонування органів державної влади й місцевого самоврядування, підриває усталені основи правопорядку, захищеність прав і свобод громадян. Такі явища й процеси викликають занепокоєння суспільства й громадян в Україні.

Створення ефективної системи протидії корупції визнано одним із чільних національних пріоритетів. Прийнято низку нормативно-правових актів щодо посилення боротьби з корупцією та запобігання їй. Існує міжнародний досвід успішної протидії корупції, що включає чітке регламентування дій та етичних стандартів діяльності посадових осіб та відповідальність за їх порушення; відкритість влади, прозорість і зрозумілість процедур прийняття державних рішень; дієві механізми контролю за діяльністю державних органів із боку громадянського суспільства; свободу слова та незалежність засобів масової інформації тощо.

Корупцію неможливо подолати без участі молоді, адже вона складає активну частину суспільства. Невдовзі сьогоднішні старші підлітки і старшокласники займатимуть відповідальні посади в державних структурах, відіграватимуть значну роль в економічному й громадському житті нашого суспільства. Саме цим викликана необхідність виховання в учнівській молоді негативного ставлення до корупції й будь-яких її проявів, подолання схильності до корупційної поведінки, формування обізнаності в способах протидії корупції.

Метою навчання курсу «Моя громадянська свідомість. Запобігання корупції» в школі є надання учням основ знань щодо причин, видів, проявів, наслідків корупції як негативного соціально-правового явища, формування вмінь й навичок протидії корупції, забезпечення умов для розвитку правосвідомості учнів, формування елементів їхньої правової культури, антикорупційних моделей поведінки, власного ставлення учнів до ролі держави, суспільства й громадян у протидії корупції, виховання нетерпимого, негативного ставлення до корупції як суспільно-небезпечного явища.

Основними завданнями курсу є:

1) усвідомлення учнями небезпеки явища корупції для суспільства, кожного громадянина, наслідків корупції для держави;

2) ознайомлення учнів із міжнародним і національним досвідом боротьби з корупцією, шляхами запобігання їй, змістом основних антикорупційних документів;

3) формування антикорупційної правосвідомості й активної громадянської позиції учнів у запобіганні й протидії корупції.

Вид курсу – міжпредметний.

Зв'язок змісту курсу з навчальними предметами і курсами:

1) інваріантної складової навчального плану: «Правознавство (практичний курс)» (9 кл.), «Правознавство» (10 кл.), «Людина і світ» (11 кл.), «Економіка» (11 кл.);

2) варіативної складової навчального плану: «Вчимося бути громадянами» (7 (8) кл.), «Живи за правилами» (7(8) кл.), «Ми – громадяни України» (9 (10) кл.) «Права людини» (10-11 кл.), «Права людини в Україні» (10 (11) кл.), «Основи демократії» (11 кл.).

Характеристика особливостей структури і змісту програми курсу

Курс «Моя громадянська свідомість. Запобігання корупції» має інформаційний та виховний зміст. Він структурований за такими загальними темами:

Тема 1. Вплив корупції на державу, суспільство, громадянина

Тема 2. Держава проти корупції

Тема 3. Громадянська протидія корупції

Тема 4. Держава без корупції. Підсумкове узагальнення.

Програму курсу розпочинає вступне заняття, що передбачає ознайомлення учнів з метою вивчення курсу та його особливостями. Програмою передбачено також підсумкове заняття, на якому учні за допомогою вчителя мають можливість систематизувати й узагальнити вивчене, відрефлексувати процес навчання, реалізувати міжпредметні зв'язки.

Основними компонентами змісту курсу за цією програмою є: зміст навчального матеріалу та перелік державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, на який учитель орієнтується під час вивчення конкретних тем курсу.

Пропоновані у програмі питання є мінімумом знань, що підлягають засвоєнню учнями на різних рівнях навчальних досягнень відповідно до розвитку їхніх пізнавальних можливостей. Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів подано в програмі у вигляді переліку вмінь і навичок, яких мають набути школярі під час вивчення тієї чи іншої теми; на них має орієнтуватися вчитель, забезпечуючи виконання навчального плану.

Навчальна програма розрахована на **17** годин, може викладатись як курс за вибором учнів у **9-х** класах основної школи або в **10-11** класах різних профілів загальноосвітніх навчальних закладів.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Курс «Моя громадянська свідомість. Запобігання корупції» передбачає певні особливості організації навчально-виховного процесу. Курс не має на

меті заучування учнями тих чи інших понять, натомість він спрямований на активну взаємодію вчителя й учнів в обговоренні проблем, пов'язаних з корупцією, та шляхів протидії цьому негативному явищу.

Пізнавальна і практична діяльність учнів на уроках з курсу має включати: пошук, первинний аналіз і застосування різноманітної інформації; аналіз окремих положень нормативних правових актів; формулювання і аргументацію власної думки; застосування набутих знань для визначення відповідної антикорупційної моделі поведінки і порядку дій в конкретних ситуаціях, мінімізації схильності до корупційної поведінки, усвідомлення власної ролі в протидії корупції та причетності до її подолання в нашому суспільстві.

На заняттях з цього курсу вчителю варто використовувати активні й інтерактивні методи навчання: мозковий штурм, дискусії, імітації, рольові ігри, роботу в малих групах тощо. Актуальними є також бесіда, моделювання та розв'язування ситуацій, виконання творчих пізнавальних завдань і міні-проектів, робота з Інтернет-джерелами, аналіз публіцистичних текстів, цікавих фактів сьогодення.

Для досягнення мети та ефективного виконання завдань курсу під час занять слід створювати атмосферу, що сприятиме висловлюванню учнями власних думок та їхній активній участі у навчальній діяльності.

При виборі форм і методів роботи важливо враховувати вікові особливості учнів 9-11-х класів, у яких інтенсивно розвиваються самосвідомість, самооцінка, формуються і визначаються риси характеру, відбувається розвиток світогляду, визначення життєвих орієнтирів і цінностей, формування громадянської позиції.

Для мотивації учнів варто оцінювати не стільки знання, скільки їхні аргументовані судження й навчальну активність.

Література, електронні та інтернет-ресурси

Міжнародні акти

- Конвенція ООН проти корупції, підписана від імені України 11.12.03 в м. Меріда (Мексиканські Сполучені Штати) та ратифікована згідно із Законом України від 18.10.06 № 251-V
- Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 27.01.99 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із Законом України від 18.10.06 № 252-V
- Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 04.11.99 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із Законом України від 16.03.05 № 2476-IV
- Модельний кодекс поведінки державних службовців країн Ради Європи (схвалено Рекомендацією Кабінету Міністрів Ради Європи Європейським країнам «Про кодекси поведінки для державних службовців», травень 2000 р., № R (2000)10).

Закони України

- Про засади запобігання і протидії корупції (від 07.04.11 № 3206-VI).

- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення (від 07.04.11 № 3207-VI).
- Про правила етичної поведінки. (від 17.05.2012 № 4722 – VI).

Укази Президента України

- Про утворення Національного антикорупційного комітету (від 26.02.10 № 275/2010, прийнято рішення про утворення, визначено основні завдання НАК).
- Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки (від 21.10.11 № 1001/2011, затверджено Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки).
- Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (від 05.10.11 № 964/2011, покладено тимчасово на Мін'юст функції спеціально уповноваженого органу з питань антикорупційної політики, доручено підготувати законодавчі та підзаконні акти з реалізації вказаного Закону).
- Про делегацію України для участі в роботі Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) (від 20.08.2012 № 479/2012

Постанови Кабінету Міністрів України

- Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки (від 28.11.11 № 1240).
- Про затвердження Порядку підготовки та оприлюднення звіту про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції (від 20.10.2011 № 1094).

Інтернет-ресурси:

<http://zakon4.rada.gov.ua>

<http://crimecor.rada.gov.ua>

<http://www.acrc.org.ua>

<http://www.viche.info/journal/2181>

Зміст програми

Кількість годин	Зміст	Вимоги до рівня підготовки учнів/учениць
Вступ		
1	Зміст, мета та завдання курсу. Особливості курсу, зв'язок з іншими предметами. Навчальна література, електронні та інтернет-ресурси.	Розповідати про зміст, мету, завдання й особливості курсу. Називати джерела навчальної інформації. Висловлювати власні очікування щодо вивчення курсу.
Тема 1. Вплив корупції на державу, суспільство, громадянина		
1	Корупція як негативне соціально-правове явище Поняття і причини корупції. Види і сфери корупції. Етична оцінка корупції. Вплив корупції на державу й суспільство (економічні, правові, соціальні аспекти).	Застосовувати поняття корупція, корупційне правопорушення, неправомірна вигода, конфлікт інтересів. Називати види і сфери корупції; види основних прав і свобод людини й громадянина; види юридичної відповідальності за корупційні правопорушення.
2	Корупція – перепона економічному зростанню й розвитку українського суспільства Корупція у приватному секторі. Тіньова економіка. Індекс сприйняття корупції. Декларування майна, доходів, витрат та зобов'язань фінансового характеру.	Описувати аспекти впливу корупції на державу й суспільство; наслідки корупції; механізми захисту та гарантії основних прав і свобод людини і громадянина.
1	Корупція – загроза правам і свободам людини. Основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Вплив корупції на реалізацію й дотримання прав і свобод людини. Механізми захисту та гарантії прав і свобод людини і громадянина.	Пояснювати необхідність декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру. Розрізняти корупцію й лобізм. Наводити приклади корупційних правопорушень і використання службового становища.
2	Корупційне правопорушення та неправомірна вигода	Аналізувати ситуації,

	<p>Юридична відповідальність за корупційні правопорушення. Корупція і лобізм. Використання службового становища. Одержання дарунків (пожертв). Обмеження щодо роботи близьких осіб. Конфлікт інтересів.</p>	<p>пов'язані з порушенням прав і свобод людини внаслідок корупції; показники індексу сприйняття корупції. Висловлювати власну думку щодо етичної оцінки корупції; впливу корупції на дотримання прав і свобод людини й громадянина.</p>
Тема 2. Держава проти корупції		
1	<p>Нормативно-правові основи запобігання й протидії корупції Міжнародні документи щодо протидії корупції. Національне антикорупційне законодавство. Участь України в роботі групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO). Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки. Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики.</p>	<p>Називати основні міжнародні та національні антикорупційні документи; основні напрямки Національної антикорупційної стратегії на 2011-2015 роки; прояви основних корупційних ризиків у державному управлінні. Розповідати про основні засади Законів України «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про державну службу»; про шляхи усунення умов та причин виникнення корупційних ризиків. Описувати судову систему України; функції й повноваження прокуратури; компетенцію Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики.</p>
1	<p>Судова система та правоохоронні органи в запобіганні й протидії корупції. Судова система України. Етика суддів. Функції й повноваження прокуратури. Формування єдиної правозастосовної практики правоохоронних та судових органів у справах, пов'язаних із корупцією.</p>	<p>Описувати судову систему України; функції й повноваження прокуратури; компетенцію Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики.</p>
2	<p>Корупційні ризики в державній службі та органах місцевого самоврядування. Основні положення Закону України «Про державну службу». Засади етичної поведінки й культури державних службовців та осіб, які перебувають на службі в органах місцевого самоврядування. Механізми</p>	<p>Аналізувати ситуації прояву корупційних ризиків у різних сферах діяльності держави та шляхи їх подолання. Висловлювати власну думку щодо змісту Модельного кодексу поведінки державного службовця; прозорості в роботі органів державної</p>

	врегулювання конфлікту інтересів у їхній діяльності. Прояви корупційних ризиків, усунення умов та причин їх виникнення. Міжнародно-правові стандарти та Модельний кодекс поведінки державних службовців. Підвищення рівня прозорості в роботі органів державної влади та місцевого самоврядування.	влади та місцевого самоврядування.
Тема 3. Громадянська протидія корупції		
1	Усталення протидії корупції в громадянському суспільстві. Зв'язок громадянського суспільства і правової держави. Демократичні функції громадянського суспільства. Громадський контроль за законністю та ефективністю використання державного майна й бюджетних коштів. Громадські об'єднання та їх роль у житті суспільства.	Називати ознаки правової держави, громадянського суспільства. Описувати роль ЗМІ в житті суспільства і держави. Розповідати про роль громадських об'єднань і молоді в протидії корупції; шляхи і засоби формування антикорупційної правосвідомості громадян. Наводити приклади
1	Засоби масової інформації у боротьбі з корупцією. Роль ЗМІ в житті суспільства і держави. Доступність та прозорість інформації. Об'єктивне висвітлення подій у ЗМІ.	висвітлення подій засобами масової інформації; громадського контролю за використанням державного майна й бюджетних коштів; антикорупційної діяльності громадських об'єднань.
1	Громадськість у протидії корупції. Формування антикорупційної правосвідомості громадян. Доступ до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Вплив громадськості на явище корупції.	Висловлювати власну думку щодо значення громадської активності молоді; власної причетності до розвитку громадянського суспільства в Україні. Моделювати ситуації антикорупційної поведінки в житті.
1	Вплив молоді на життя держави. Молодь – особлива соціальна група. Молодіжні організації. Громадська активність молоді та її роль у протидії корупції.	
Тема 4. Держава без корупції. Підсумкове узагальнення		

2	<p>Шляхи формування правової держави та розвитку громадянського суспільства в Україні. Чинники політичної стабільності й економічного розвитку українського суспільства. Ефективне функціонування органів державної влади й забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Шляхи подолання корупції: їх сильні й слабкі сторони.</p>	<p>Пояснювати основні поняття курсу. Порівнювати власні очікування та отримані результати щодо вивчення курсу. Узагальнювати отримані знання. Проявляти набуті вміння й навички. Висловлювати власну думку щодо перспектив розвитку української держави за умов відсутності корупції; ролі кожного громадянина в протидії корупції.</p>
---	---	--

Ремех Т.О., старший науковий співробітник лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук;

Комарова П.Г., головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України.